

УДК 1:17, 241

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.3>

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПОСТМОДЕРНУ ДОБУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Андрій Верстин

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
філософський факультет, кафедра філософії, соціології та релігієзнавства
вул. Шевченка, 5, 76000, м. Івано-Франківськ, Україна*

Актуальність статті обумовлена специфікою впливу моральних цінностей на формування сучасного соціуму, особистості та державності. За останнє десятиліття спостерігається потужний спалах переоцінки духовних і моральних цінностей та найбільшого дослідження потребує саме їх трансформація яка впливає на аксіологічний вимір загалом. Мета статті – визначити роль моральних цінностей і їх вплив на розвиток суспільства у постмодерну добу, а також як вони трансформують соціум і допомагають людству існувати. Новизна статті визначається тим, що уперше досліджено проблему цінностей крізь призму духовних смислів які є центральною дефініцією при вивченні ціннісних орієнтацій особистості, адже їх суть аналізує процес розвитку суспільства.

Сьогодні коли Україна перебуває перед новими викликами релігійного, філософського, політичного, економічного виміру, дуже важливо є через дослідження проблематики аксіологічної спадщини показати роль ціннісних, орієнтацій у формуванні національного простору. В цій статті стверджено, що світоглядно-ментальний стрижень філософії та естетосфери української національної культури унаочнюється, візуалізується в моральних цінностях, які є основою духовності та існування людства взагалі. У статті з'ясовано, що трансформація цінностей впливає не лише на світогляд людей, але й на всі життєво валиві сфери суспільства. Для того, щоб уникнути глобальної аксіологічної кризи у світі необхідно моральні питання виносити на перший план. У постмодерному суспільстві постає потреба в тому, щоб прийняти нові цінності та тренди, відкинувши старі теорії й терміни, якими ми звикли користуватися, бо сучасна людина може бути навіть відчуженою від політичного та економічного життя країни, але вона залишається емоційно залученою в діяльність свого найближчого оточення, через це вкорінена в повсякденності та впливає на все, що відбувається у соціумі.

Ключові слова: мораль, суспільство, світогляд, свідомість, європейські цінності, модерн, постмодерні феномени, мораль, етика, аксіологія.

Постановка проблеми. Однією з фундаментальних проблем сучасної філософської думки є дослідження впливу моральних цінностей на життя суспільства і його розвиток. В умовах нинішнього соціуму прорядянські стереотипи ще не відійшли у минуле, а нові європейські стандарти ще не утвердилися, тому існує загроза ціннісного відчуження і впровадження негативних елементів у аксіологічну сферу. Трансформація суспільства призводить до всеможливих змін як економічних, політичних так і культурних, що має наслідком розмиті ціннісні орієнтації.

Україна багато років перебуває в стані суспільних трансформацій. За цей час сталися суттєві інституційні зміни, які, у свою чергу, призвели до переосмислення та переоцінки соціально-політичної, економічної, правової ситуації в країні. Але цей процес ще не завершився, а відтак у суспільній свідомості українства й досі триває «ціннісна революція» [7, с. 86].

Аналіз досліджень і публікацій. Філософські аспекти моральних цінностей вивчали: О. Поліщук, О. Шманько, В. Танчер, М. Ценко, І. Шаповалова, В. Будз та інші. Проте, філософські ознаки трансформації моральних цінностей у сучасну добу майже не вивчені.

Мета дослідження – визначити роль моральних цінностей і їх вплив на розвиток суспільства у постмодерну добу, а також як вони трансформують соціум і допомагають людству існувати.

Виклад основного матеріалу. Фундаментальне значення моралі у складні періоди суспільного життя відзначали багато мислителів усіх часів. Більшість із них вважали, що без панівного морального зв'язку між людьми, без будь-яких моральних зобов'язань, добровільно на себе взятих і таких, які поступово стали звичкою, ніяке суспільство не може існувати. Людство давно зрозуміло, що деморалізація суспільства – це прямий шлях до його загибелі, і навпаки: високий моральний дух здатний творити чудеса, з тріумфом виводити країну із, здавалось б, безвихідних ситуацій.

Уявлення людей про добро і зло, про справедливість і несправедливість, про совість і сенс життя які лежать в основі моральних норм складались віками, і ґрунтувались на вічних, загальнолюдських цінностях, що пізніше втілювались у народних звичаях, традиціях і обрядах. Кожна людина, свідомо чи несвідомо, керується цими нормами, адже ще М. Вебер наголошував на тому, що цінності

є фундаментом мотивації поведінки людей, основою цілісності соціальної системи [3, с. 403].

Суспільство, у якому досягнуто консенсусу відносно того, що є моральним, що вважати цінністю, а що ні, може розглядатися як стабільна система, адже мораль є однією з найважливіших форм суспільної свідомості, яка пронизує весь процес життєдіяльності суспільства, виступаючи регулятором людської поведінки в усіх сферах життєвої активності: від побуту до політики, від економіки до духовної творчості. Морально-етичні чинники регулюють поведінку людей і створюють умови для їх гармонійного буття в суспільстві за допомогою таких категорій, як добро, справедливість, обов'язок, честь, совість, гідність, щастя [8].

Дослідники аксіосфери виокремлюють кілька основних етапів ціннісних трансформацій, що відбувалися протягом останніх десятиліть [7, с. 87]. Точкою відліку, як правило, вважається система цінностей радянського суспільства. Починаючи з кінця 1980-х років, відбувається переосмислення як на рівні окремих громадян, так і на рівні суспільства моральних цінностей. Окрім того активно переглядаються життєві стратегії, цілі та орієнтації. Масова свідомість збагачується такими цінностями, як свобода вибору переконань, відповідальність, толерантність, справедливість тощо. Коли «трансформуються політичні та економічні цілі, релігійні норми і сімейні цінності, це у свою чергу, впливає на темпи економічного зростання, на стратегічні плани політичних партій та на перспективи демократичних інститутів» у цілому [7, с. 87].

У постмодерному суспільстві постає потреба в тому, щоб прийняти нові цінності та тренди, відкинувши старі теорії й терміни, якими ми звикли користуватися. Єдиної класифікації цінностей у сучасних наукових дослідженнях не існує. Одні характеризують цінність як об'єктивну суть речей, інші – як власне цінність, грошову вартість предмета, треті – ототожнюють із поняттям блага, корисності для особистості, четверті – пов'язують із суб'єктивною значущістю цього предмета для життєдіяльності людини, п'яті – з його властивостями задовольняти потреби, інтереси, бажання. Саме тому дослідники класифікують цінності по-різному:

- 1) за об'єктом засвоєння – матеріальні, морально-духовні;
- 2) за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні;
- 3) за рівнем узагальненості – конкретні, абстрактні;
- 4) за способом вияву – ситуативні, стійкі;
- 5) за роллю в діяльності людини – термінальні, інструментальні;
- 6) за змістом діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.);
- 7) за приналежністю – особистісні (індивідуальні), групові колективні, суспільні, загальнонародні (національні), загальнолюдські.

Найбільш поширеною класифікацією цінностей на філософському рівні вважається розподіл на релігійні, етичні, естетичні, логічні й економічні [4, с. 104].

Ще на початку ХХ сторіччя вчені підкреслювали, що «Заміна старого кодексу моралі новим станеться тоді, коли принципи нової моралі будуть усвідомлені людьми не чисто формально, але тоді, коли вони стануть частиною емоційного і духовного життя особистості» [4, с. 106].

Проте ціннісні уподобання спільнот не існують окремо від їхнього філософського обґрунтування. Тому трансформація класичних цінностей відбувається внаслідок домінування у гуманітарних науках постмодерністської методології та розуміння сутності людини як тимчасової, ірраціональної, загубленої істоти, яка втратила себе, свою свободу, своє авторство у творчості та є тільки фрагментом суспільної дійсності [1, с. 31].

Висновки. Будь-яка зміна форм життя спричиняє трансформації у суспільній свідомості і в духовному житті суспільства. Суспільна свідомість змінюється значно складніше і повільніше базових і матеріальних основ. Моральне «обличчя» українського суспільства сьогодні є яскравим свідченням того, як складно країна економічно перебудовується, як важко відбувається пошук шляхів подальшого розвитку держави, адже суспільна свідомість зазнала суттєвих ударів і змістовних змін, які можна оцінювати як кризові для всіх складних форм суспільного життя, зокрема для моралі. Моральна криза в українському суспільстві є продовженням і наслідком довготривалого політичного, економічного, правового, соціального експерименту щодо модернізації країни в контексті сучасних європейських вимог і тенденцій. У процесі цих перебудов суспільство стикається з кризами у різних сферах життя, які так чи інакше торкаються базових інтересів людей. Для сучасного українця кризовий стан – це не тільки стан його фінансової спроможності і матеріальних можливостей, а й стан його свідомості. Тому сьогодні надто важливо і актуально говорити про аксіологію цінностей, бо вона формує націю.

Список використаної літератури

1. Budz V. P. (2013). Transformation of values as a cause of dehumanist tendencies in modern societies. Philosophy as a cultural policy of today. Abstracts of the All-Ukrainian Scientific Conference (October 25–26, 2013). Ostrog: Ed. National University “Ostroh Academy”, p. 31.
2. Плющ В., Танчер В. Трансформація політичного в етичне: Мішель Маффесолі про моральні цінності постмодерного соціуму. Український соціум, 2017. № 2 (61). С. 9–19.
3. Повне зібрання творів М. Вебера. Соціологія. Загально-історичні аналізи. Політика. К., 1998. С. 480.
4. Поліщук О.М. Особливості моральних цінностей у суспільстві // Актуальні проблеми трансформації моральних цінностей сучасного українського суспільства: Всеукраїнська науково-практична конференція: Матеріали доповідей та виступів. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2010. С. 104–107.

5. Целякова О.М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2009. Вип. 38. С. 222–233.
6. Ценко М. Моральні трансформації у сучасному суспільстві. Наукове життя. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». № 2 (33). 2017. С. 370–373.
7. Шайгородський І. Ціннісні трансформації в період суспільних змін. Соціальна психологія № 3. 2009. С. 86–94.
8. Шаповалова І. Трансформація моральних пріоритетів в контексті державотворення. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shapovalova_Iryna/Transformatsiia_moralnykh_priorytetiv_v_konteksti_derzhavotvorennia.pdf?PHPSESSID=dhc49bnjdkhd10tt3gcvbh0mp0
9. Шманько О.В. Трансформація громадянських цінностей у сучасній молоді та шляхи їх утвердження в умовах перехідного українського суспільства. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том IX Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Випуск 9. С. 575–582.

TRANSFORMATION OF MORAL VALUES IN THE POSTMODERN AGE: PHILOSOPHICAL AND AXIOLOGICAL ASPECT

Andrii Verstyn

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Faculty of Philosophy, Department of Philosophy, Sociology and Religious Studies
Shevchenko str., 5, 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

The relevance of the article is determined by the specifics of the influence of moral values on the formation of modern society, personality and statehood. Over the last decade, there has been a powerful outburst of reassessment of spiritual and moral values, and it is their transformation that affects the axiological dimension in general that needs the most research. The purpose of the article is to determine the role of moral values and their influence on the development of society in the postmodern era, as well as how they transform society and help humanity to exist. The novelty of the article is determined by the fact that for the first time the problem of values is investigated through the prism of spiritual meanings, which are the central definition when studying the value orientations of an individual, because their essence analyzes the process of society's development.

Today, when Ukraine is facing new challenges of the religious, philosophical, political, and economic dimensions, it is very important to show the role of values and orientations in the formation of the national space through the study of the problems of axiological heritage. This article asserts that the worldview-core of the philosophy and esthetosphere of Ukrainian national culture is visualized in moral values, which are the basis of spirituality and the existence of humanity in general. The article found out that the transformation of values affects not only people's worldview, but also all vital spheres of society. In order to avoid a global axiological crisis in the world, it is necessary to bring moral issues to the fore. In a postmodern society, there is a need to adopt new values and trends, rejecting the old theories and terms that we are used to using, because a modern person may even be alienated from the political and economic life of the country, but he remains emotionally involved in the activities of his immediate environment. , because of this, it is rooted in everyday life and affects everything that happens in society.

Key words: morality, society, worldview, consciousness, European values, modernity, postmodern phenomena, morality, ethics, axiology.